

Гордана Благојевих

Етнографски институт САНУ, Београд

Међународни центар за православне студије, Ниш – Србија

e-mail: gordanablago@gmail.com

САВИНДАН КАО СИМБОЛ НАЦИОНАЛНОГ И РЕЛИГИЈСКОГ ИДЕНТИТЕТА СРБА У ДИЈАСПОРИ

***Апстракт:** У фокусу интересовања овог рада налази се значај прославе празника Светог Саве код Срба у дијаспори.¹ Рад је настао на основу сопствених теренских истраживања, као и кроз увид у постојећу научну литературу и изворе. Личност и дело Светог Саве дубоко су утиснути у свест и предање српског народа. Мигрирајући у друге државе у различитим историјским периодима, Срби су носили са собом и неговали култ свог светитеља заштитника. Тако прослава Савиндана представља један од симбола националног и верског идентитета Срба како у матици, тако и у расејању.*

***Кључне речи:** Свети Сава, Савиндан, дијаспора, Срби, национални идентитет*

Празновање Светог Саве, Савиндан, у оквиру богослужбеног циклуса и на нивоу световних свечаности, код Срба током времена добило је димензију симбола националног и верског идентитета. У прилог томе говори и чињеница да се код Срба православље назива и светосавље. То се односи не само на српски народ у матичној земљи већ и у дијаспори. Управо је подстицај за организовање грађанских прослава Савиндана потекао од Срба у Угарској.²

Миграције српског становништва услед неповољних друштвено-политичких и економских услова представљају једну од карактеристика српске историје. Долазак Османлија на Балканско полуострво и тим узроковани ратови довели су до масовнијих померања Срба на запад, север и исток Европе. Крајем 19. и током 20. века долази до интензивнијег пресељења у Северну и Јужну Америку, Аустралију и на Нови Зеланд.³ Исељавање српског становништва, највећим делом у западноевропске и прекоморске земље, посебно је интензивирано од деведесетих година 20. века услед ратних разарања на територији бивше Југославије. Миграције Срба из региона из Србије условљене су највећим делом економском кризом и неповољним друштвено-политичким приликама, које трају и данас.

Свуда где су се селили, српски исељеници су носили са собом своје културно наслеђе. У новим срединама су оснивали парохијске заједнице, зидали цркве и, по могућности, отварали школе. У зависности од услова у земљи пријема практиковали су

1 Овај текст је резултат рада на пројекту број 177027: *Мултиетничитет, мултикултурализам, миграције – савремени процеси*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

2 Прелић 1998, 121.

3 Гречић 1990, 11.

своје обичаје и ритуале, који су временом добијали нови смисао и садржај. Тако су неки елементи нематеријалног и материјалног културног наслеђа у дијаспори добили улогу симбола националног идентитета.

Истраживање Срба ван Србије интензивније привлачи пажњу српске етнологије и антропологије од осамдесетих година 20. века.⁴ У овом раду ћемо кроз анализу досадашњих етнолошко-антрополошких истраживања, као и на основу сопствених теренских проучавања и увидом у податке доступне преко савремених електронских медија, покушати да прикажемо улогу празновања Савиндана у изражавању националне и верске самобитности код Срба у расејању. Овај презник представља један од начина да се на духовном нивоу успостави заједништво са земљом предака и њиховом историјом.⁵ У раду се полази од народних представа и предања о Светом Сави, па се иде преко његовог црквеног прослављања и успостављања световних забава у његову част. Посебну пажњу посветићемо улози друштвено-политичких промена на институционализовано прослављање овог светитеља како у матичној земљи, тако и у појединим земљама пријема српских иселеника. Због ограниченог простора, у овом раду нећемо моћи детаљно да прикажемо ситуацију у свим српским заједницама у расејању, већ ћемо се фокусирати на неколико карактеристичних примера.

Свети Сава у народном предању

Свети Сава, рођен око 1175. године као Растко Немањић, трећи син великог жупана Стефана Немање, био је по много чему несвакидашња и вишеструко надарена личност.⁶ Иако владарског рода, у раној младости се одриче световне власти и прима монашки постриг у руском светогорском манастиру, када добија име Сава. Оснива српски манастир Хиландар на Атосу заједно са својим оцем, који је такође примио монашки чин са именом Симеон. Свети Сава је био игуман манастира Студенице, дипломата, књижевник, народни просветитељ и први архиепископ аутокефалне Српске православне цркве.⁷ За живота поштован и цењен, дао је велики допринос развоју српске цркве, државе и културе. Доста је путовао ради добробити своје отаџбине, па га је и смрт задесила у иностранству, у бугарском граду Трнову 1235. године.⁸

У Српској православној цркви Свети Саве се званично поштује као светитељ од 13. века. Помен му се празнује више пута током године, а главни празник – Савиндан пада 14/27. јануара.⁹ Мошти су му из Трнова пренете у манастир Милешеву, који убрзо постаје место ходочашћа. Са пропашћу српске средњовековне државе, култ Светог Саве не ишчезава. Напротив, поштују га чак и поједини завојевачи. Значај овог светитеља није могло да умањи ни спаљивање његових моштију на Врачару 1594. године. Са

4 Дрљача, Прелић 2005, 281. Од тада до данас у оквиру рада Етнографског института САНУ реализован је низ пројеката у оквиру којих су обављена проучавања у српским заједницама у Мађарској, Румунији, Грчкој, САД (Чикаго, Дулут /Минесота/, Калифорнија), Канади (Торонто), Аргентини (Буенос Ајрес). Навешћемо само неке од резултата истраживања, а у којима се може видети више о теоријском концепту симбола етничког идентитета: Прелић 1995; Прелић 2008; Павловић 1990; Павловић 1997; Лукић-Крстановић 1992; Благојевић 2005; Благојевић 2007б; Благојевић 2007б; Благојевић 2012.

5 Прелић 1998, 131.

6 Калезић 1995, 22.

7 Калезић 1977; Калезић 1995, 22–38.

8 Бандић 1991, 216; Калезић 1995, 48.

9 Калезић 1995, 49.

ослобађањем од Турака, његов култ јача, чему доприноси стварање нове српске државе.¹⁰ Име Светог Саве добили су многи православни храмови, манастири, школе и здравствене установе, посебно у расејању.¹¹

Култ Светог Саве у српском народном предању заузима изузетно важно место. Његова личност, око које је стваран национални мит, послужила је као инспирација за народно стваралаштво, о чему сведочи епско певање, народне легенде, приче и предања.¹² Народ је Светом Сави приписивао атрибуте који, према Веселину Чајкановићу, упућују, са једне стране, на то да је преузео одређена својства старог српског врховног божанства,¹³ а са друге стране, на то да његову личност треба доводити у везу са предањима налик старозаветним (нпр. Мојсијев штап).¹⁴ У његов лик су уграђене и особине многих других светитеља.¹⁵ Према неким веровањима, у време Светог Саве Срби су успоставили *завет са Богом*.¹⁶ Народна предање приказује Светог Саву, као својеврсног *божанског путника*,¹⁷ који живи међу Србима, као учитељ, проналазач и добротинић.¹⁸ Међутим, иако се од њега очекује заштита и помоћ, народ га се и бојао, јер је кажњавао и проклињао преступнике.¹⁹ Географски називи у којима се чува Савино име налазе се по свим крајевима које су насељавали Срби.²⁰ Велики број извора који су по веровању лековити назван је по Светом Сави.²¹

Код Срба је празнику Светог Саве у ранијим временима претходио једнонедељни или двонедељни пост, познат под називом *Савица*.²² *Савина недеља* је седмица у којој пада празник Светог Саве, а која се у неким крајевима подударала са Савиним постом.²³ Овај пост су посебно држали пастири, *због вукова*, јер је Свети Сава био поштован као њихов господар.²⁴ На сам празник је ради превентивне заштите стада од вукова постојао низ различитих табуисаних радњи, које варирају у различитим областима, као на пример забрана конзумирања меса четвороножних животиња, рада сечивом, гребенања и предења вуне итд.²⁵ На Савиндан се прогнозирано време, па ако је облачно, биће добра година, а ако загрми, настаће велики друштвени догађаји у земљи.²⁶

Светосавске свечаности

Свети Сава је код Срба једно од крсних имена, а као свог заштитника прослављају га и многе занатлије, јер је по предању научио Србе разним знањима и

10 Бандић 1991, 216; Калезић 1995, 48–49.

11 Веселиновић 1977, 402–403.

12 Недељковић 1990, 201.

13 Чајкановић 1973, 309; Недељковић 1990, 201.

14 Петровић 1998, 401.

15 Бандић 1991, 216.

16 Тодоровић 2015а, 76; Тодоровић 2015б, 263–270.

17 Бандић 1991, 217.

18 Бандић 1991, 217; Ђоровић 1927; Милошевић-Ђорђевић 1987, 287–300; Раденковић 2001, 89–103.

19 Бандић 1991, 217–218.

20 Шкриванић 1977, 367–374; Недељковић 1990, 201.

21 Петровић 1998, 403.

22 Петровић 1998, 403; Петровић 1998, 387; Недељковић 1990, 201.

23 Недељковић 1990, 201.

24 Бандић 1991, 219; Петровић 1998, 403; Недељковић 1990, 201; Вукановић 2001, 418.

25 Вукановић 2001, 418.

26 Петровић 1948, 236; Петровић 1998, 403; Ивановић Баришић 2007, 128–129.

вештинама.²⁷ Према досадашњим сазнањима, средином 18. века празник Светог Саве је био обележаван у Српско-латинској школи у Сремским Карловцима. Манастир Кувеждин на Фрушкој гори, у коме је саборна црква посвећена Светим Симеону и Сави, био је један од центара за ширење култа ових светитеља.²⁸ У Араду (Румунија) Срби су на Савиндан 1806. године подстакнути да славе Светог Саву не само као светитеља већ и као историјску личност.²⁹ Као школска слава Савиндан је први пут прослављен у Земуну почетком 19. века, 1812. године. У београдској школи је прослављен 1829. Совјет га законом из 1840. проглашава заштитником свих школа у Србији, чиме добија општи значај као заштитник просвете. Свечана прослава одржана је исте године у крагујевачком Лицеју.³⁰ Према неким истраживачима, у Сегедину је 1839. године први пут у литији певана светосавска химна *Ускликнимо с љубављу*.³¹ Иницијатива за ширење светосавских прослава и балова по Србији потекла је управо од Срба из Угарске.³²

Структура светосавске прославе

Најраспрострањенија форма светосавске прославе, било у матици или у расејању, подразумева празничну литургију у цркви са певањем тропара и кондака Светом Сави, пригодну свештеничку беседу, благосиљање кољива и сечење колача. Током причешћа уместо типиком прописане песме *В памјат вјечнују будет праведник*, веома често се практикује певање светосавске химне *Ускликнимо с љубављу*³³ или паралитургијских песама посвећених Светом Сави (нпр. *Ко удара тако позно*). Понекад у цркви након богослужења деца говоре рецитације и певају песме инспирисане Светим Савом. Увече се организује светосавска приредба и балови са свечаним програмом. Неизоставни део свечаности су говориса историјском тематиком, које држе угледни чланови заједнице, световна и свештена лица. У овим беседама истиче се значај Светог Саве и афирмише се српски културни и национални идентитет. Према Младени Прелић, то није пуко позивање на прошлост већ „актуелизација тих тема као порука данашњим Србима“.³⁴ У оквиру ових свечаности обавезне су светосавске дечје рецитације и заједничко певање светосавске химне. Понекад се пева или интонира и државна химна, у случају дијаспоре и химна земље пријема. У зависности од могућности заједнице, програм може бити обogaћен и другим културно-уметничким садржајима, као што су наступи фолклорних ансамбала, вокално-инструменталних састава, пригодне драмске представе инспирисане Светим Савом итд.

Вишеструке друштвено-политичке промене током 20. века одразиле су се и на начин и интензитет прослављања Светог Саве како у матици, тако и у дијаспори. После Другог светског рата Србија улази у састав Југославије, у којој се Српска православна црква налазила у неповољном положају, прогањана од стране комунистичког режима. Тако су у Србији последње светосавске школске славе, приредбе и забаве одржане непосредно после Другог светског рата.³⁵ У истом периоду сличне велике друштвене

27 Недељковић 1990, 202.

28 Танеска 1998, 6; Прелић 1998, 121.

29 Ковачек 1997, 39; Прелић 1998, 121.

30 Милићевић 1894, 180; Танеска 1998, 7–13.

31 Ковачек 1997, 41–51.

32 Ковачек 1997, 41–51.

33 Стефановић 1992, 145.

34 Прелић 1998, 125.

35 Недељковић 1990, 202; Прелић 1998, 122.

промене захватиле су и неке друге земље у којима су постојале српске заједнице, што је такође утицало и на, између осталог, прославу Савиндана.

У Србији крајем осамдесетих година 20. века долази до промена у односу према српском националном идентитету, што је имало одјека и у српским заједницама у расејању. Савиндан се почетком деведесетих година опет установљује као школска слава у матичној земљи, а у част Светог Саве као заштитника просвете организују се свечане академије и балови.³⁶ Поред тога, након рата и распада некадашње Југославије, један део Срба остао је да живи у новонасталим државама, прослављајући Савиндан у складу са различитим социополитичким околностима.

Савиндан у Мађарској

Младена Прелић је обавила обухватна истраживања прославе Светог Саве код Срба у Мађарској. Од оснивања Матице српске у Будимпешти 1825. године на Савиндан су држани свечани састанци. Од 1839. године Матица српска је држала у Текелијануму на Савиндан, а уједно и имендан Саве Текелије, своје „годишње главно собрание“.³⁷ Од почетка 19. века па до шездесетих година, у Мађарској се формирају главни елементи световне прославе Савиндана: школска прослава, свечана академија са пригодним беседама и бал.³⁸ До краја 19. века светосавске прославе постале су уобичајене свуда где су постојале српске заједнице, а нарочито тамо где је било српских школа. У периоду између два светска рата прослава Савиндана се одвијала по уобичајеном, наведеном обрасцу.³⁹

Велике друштвено-политичке промене које су задесиле Мађарску после Другог светског рата утицале су и наживот српске заједнице. Тако су законом из 1947. године „подржављене“ српске православне вероисповедне школе. Текелијина задужбина је прешла у мађарско државно власништво 1952. године.⁴⁰ Са променама друштвеног система променио се и званични однос друштва према цркви, што се, између осталог, одразило и на прославу Светог Саве.⁴¹ Стање је додатно отежано лошим политичким односима Мађарске и некадашње Југославије у периоду од 1948. године до шездесетих година 20. века.⁴²

У Будимпешти је шездесетих година 20. века уведена пракса одржавања „јужнословенских“ балова крајем јануара. Због календарске подударности празновања Савиндана, Срби су то, са једне стране, доживљавали као „наставак светосавских балова, али са друге стране и као раскид са овом старијом традицијом јер сем датума ту није било ничег садржински заједничког“.⁴³ Током седамдесетих година атмосфера у мађарском друштву постаје толерантнија. Међутим, Свети Сава се у школама величао као „историјска личност, као Растко или Сава Немањић. Његов лик је рационализован и очишћен од верских аспеката и од емотивне снаге етничког и националног симболизма“.⁴⁴ О упливу новог духа у друштво говори и податак који наводи Младена Прелић – да је педесетих година на приредби у селу Ловри посвећеној значају Растка

36 Љубинковић 1991, 148; Ивановић Баришић 2007, 127.

37 Ковачек 1997, 41–51.

38 Ковачек 1997, 41–51; Прелић 1998, 122.

39 Прелић 1998, 122.

40 Прелић 1998, 123.

41 Прелић 1998, 123.

42 Прелић 1998, 123.

43 Прелић 1998, 125.

44 Прелић 1998, 123.

Немањића била отпевана *Интернационала*.⁴⁵ Са друге стране, Свети Сава је у истом периоду прослављан у цркви у оквиру богослужења. Дакле, дошло је до раздвајања црквене и световне прославе.

У другој половини седамдесетих година долази до обнове светосавских балова у Сентандреји.⁴⁶ У правом смислу, светосавске прославе код Срба у Мађарској обнављају се током деведесетих година прошлог века.⁴⁷ Према Младени Прелић, упркос економским потешкоћама током деведесетих година 20. века, Срби у Мађарској нису желели да одустану од светосавских балова, јер ова традиција „у српском случају није само ‘народносна’, него знатно дужа, опште српска и директно повезана са симболизацијом етничког идентитета“.⁴⁸ Током деведесетих година појављују се нове тенденције, па тако личност Светог Саве постаје инспирација за савремено стваралаштво. Тако је, на пример, 1996. године балкоме је присуствовало неколико стотина Срба из Мађарске отпочео одломцима рок-опере под називом *Пастир вукова*, у извођењу позоришта „Јоаким Вујић“ из Помаза.⁴⁹

Савиндан у Грчкој

Срби су у Солуну 1886. године основали *Друштво Светог Саве*.⁵⁰ Неколико година касније, тачније 1890, у центру града, близу Галеријеве тријумфалне капије, подигнуто је подворје манастира Хиландара са црквом Светог Саве, која је од 1896. године служила као парохиска црква српској колонији.⁵¹ Урбанистичке промене током 20. века довеле су до тога да се овај храм данас налази у сутерену једне вишеспратнице.⁵² Међутим, то не спречава српску заједницу да се и данас окупља на богослужењима која обављају српски духовници.⁵³

Крајем 19. века у Солуну су постојале четири српске школе: гимназија *Дом науке*, две основне школе за мушку и женску децу и српска Виша девојачка школа са интернатом.⁵⁴ Грчка ауторка Мерови Анастасиаду помиње да су солунски Срби крајем 19. и почетком 20. века славили свог патрона Светог Саву. Богослужење у цркви је било праћено свечаношћу, која је приређивана у српској гимназији.⁵⁵ Ученици су имали добро организован хор и оркестар.⁵⁶ У оквиру прославе Савиндана сваке године је приређивана тзв. *српска беседа*. Ова манифестације је била веома посећена и *рачунала се у прве забаве солунске*. Касније су беседе замењене концертима и забавама у школској згради.⁵⁷

Ратна страдања која су захватила Солун и његову област током Другог светског рата, а затим грчки грађански рат и друштвено-политичке промене како у Србији, која је постала део СФР Југославије, тако и у Грчкој, као и политички односи ове две државе

45 Прелић 1998, 123.

46 Прелић 1998, 125.

47 Прелић 1998, 122.

48 Прелић 1998, 129.

49 Прелић 1998, 130.

50 Αναστασιάδου 2008, 537.

51 Иванић 1906, 207; Благојевић 2012, 84–86.

52 Благојевић 2012, 86.

53 Више о томе видети у: Благојевић 2007б; Благојевић 2012, 84–126.

54 Иванић 1906, 196; Иванић 1908, 203.

55 Αναστασιάδου 2008, 555.

56 Иванић 1906, 205; Благојевић 2012, 73.

57 Иванић 1906, 204.

током педесетих, шездесетих и седамдесетих година 20. века, утицали су и на живот српске солунске колоније, тј. њено нестајање и постепену асимилацију преосталих чланова.⁵⁸

Од почетка осамдесетих година 20. века Срби почињу у већем броју да долазе у солунску област туристички, на летовање. Ратови на територији бивше Југославије током деведесетих година били су главни окидач за досељавање више таласа српских миграната на грчку територију.⁵⁹ Ове миграције са нешто смањеним интензитетом трају и данас.

Од двехиљадитих година широм Грчке је отворен низ школа на српском језику, које похађају деца из претежно српко-грчких мешовитих бракова (Солун 2002, Хања /Крит/ 2002, Катерини 2003, Лептокарија 2008, Атина 2007, Херсонисос /Крит/ 2010, Хераклион и Агиос Николаос /Крит/ 2011 итд.).⁶⁰ Централна прослава за коју се деца припремају током целог првог полугодишта је Савиндан.

У Солуну прослава Савиндана започиње у цркви Светог Саве 26. јануара вечерњом службом, коју одслужи неко од српских свештеника који се школују у Солуну. Сутрадан се служи празнична литургија, а у вечерњим часовима у конзулату Републике Србије организује се свечано сечење славског колача исвечани програм са учешћем ученика српских школа из Солуна, Катеринија и Лептокарије.

У Атини не постоји српска парохија, али се српски мигранти окупљају углавном око неког од свештеника Српске православне цркве који се налазе на школовању у Грчкој. Током мојих теренских истраживања двехиљадитих година највећа окупљања су била у цркви Светог Спиридона на Пангратију, где је црквена управа дозволила српском свештенику који је радио у том храму да поводом Савиндана за српску заједницу служи литургију на српском, односно црквенословенском језику. Празнично богослужење се преноси на најближу суботу.⁶¹

Световна прослава Савиндана у амбасади Републике Србије организује се на дан празника, 27. јануара, и представља годишње најмасовније окупљање миграната српског порекла у Атини. Ова манифестација подразумева сечење славског колача, пригодан свечани програм уз редовно учешће деце са рецитацијама, певање светосавске химне и послужење. Током последњих година све већи значај добија прослава у српској школи у Хераклиону на Криту због великог броја децекоја активно учествују у програму.

Савиндан у западноевропским и прекоморским земљама

Прославе Савиндана у западноевропским и прекоморским земљама (САД, Канада, Аустралија, Нови Зеланд, Африка итд.) карактерише континуитет празновања у српским црквеним заједницама. У прекоморским земљама осниване су српске црквено-школске заједнице, па је тако прослава Савиндана заједничка на црквеном и школском нивоу. Са друге стране, у западноевропским земљама у другој половини 20. века долази до формирања југословенских допунских школа, у којима се Савиндан није прослављао. Овај празник је био обележаван на црквеном нивоу, а у световним круговима до његовог празновања и повезивања са црквом долази претежно од деведесетих година 20. века.

58 Благојевић 2007б, 93–94.

59 Благојевић 2007б, 100–101.

60 Благојевић 2007а, 239–240.

61 Благојевић 2007б, 174.

У Лос Анђелесу тридесетих година 20. века Срби су на Савиндан после литургије организовали литију, у којој су деца школског узраста певала тропар Светом Сави. Послужење су спремале чланице *Српског женског клуба*. У опису празника из 1932. године стоји да су ученици, поред дечјих песама, отпевали и југословенску националну химну, а да је цео скуп украсио тамбурашки оркестар *Јоргован*.⁶² Из описа овог празника из средине шездесетих година прошлог века сазнајемо да је прослава Савиндана пребацивана на најближи викенд. О доброј сарадњи српске православне црквено-школске општине Христа Спаситеља у Лос Анђелесу са локалним властима говори чињеница да је домаћин славе 1965. године био председник општине, а да је, поред српске и светосавске химне, певана и америчка. Током свечаног ручка госте је забављао оркестар са репертоаром српских народних мелодија. Поред рецитација, деца су изводила српске народне песме и игре.⁶³ Резултати мојих теренских истраживања спроведених 2000. године показали су да се у свим црквено-школским општинама Западно-америчке епархије Савиндан посебно свечано прославља. У већини парохија деца после литургије рецитију и певају песме на српском и енглеском језику. У прослави у свим парохијама редовно учествује фолклорна група, а често и тамбурашки оркестар. По завршетку програма деца се поклањају књиге.⁶⁴

Од двехиљадитих година медији у матичној земљи, посебно електронска издања новина, посвећују већу пажњу прослави Савиндана у дијаспори.

Савиндан се свечано прославља у свим српским заједницама у Аустралији. Посебно се издваја прослава у манастиру Светог Саве у Илејну у близини Мелбурна, који је уједно и седиште Аустралијско-новозеландске епархије Српске православне цркве.⁶⁵ Ту се, поред свечане архијерејске литургије, организује традиционални Светосавски фестивал фолклора, у коме учествује велики број фолклорних друштава из целе Аустралије.⁶⁶

У Јоханесбургу Савиндан се прославља у црквено-школској општини Свети Сава при цркви Светог апостола Томе. То је једини храм Српске православне цркве на афричком континенту, чији је камен-темељац постављен пре четири деценије, 1978. године. Савиндан је прилика да се окупе Срби не само из Јужноафричке републике већ и из суседних афричких држава. У оквиру празновања, осим служења литургије, изводи се и дечја светосавска приредба уз песму и игру.⁶⁷

Традиционалну свечану Светосавску академију у Бечу организује Аустријско-швајцарска епархија и бечка српска православна црквена општина Светог Саве. Ово је прилика за вишеструко повезивање са матицом. У програму који обухвата рецитације, играчке и музичке наступе, поред Срба из Аустрије, узимају учешће угледни гости из Србије, из света културе, музичари и глумци. Академији присуствују угледне званице, представници из матичне земље из Републике Српске. Од 2018. године у Бечу се организује *Светосавска недеља* (22–28.1.2018), у организацији црквене општине Свети Сава и СПКД *Просвјета*. У оквиру ове манифестације организоване су књижевне и

62 Благојевић 2005, 211.

63 Благојевић 2005, 211.

64 Благојевић 2005, 212.

65 Веселиновић 1977, 403.

66 Serbian Orthodox Church Metropolitanate of Australia and New Zealand 2018; Радио-телевизија Србије 2018а.

67 Српска православна црква Свети Тома 2018.

музичке вечери, изложбе и округли сто на тему светосавља као филозофије живота у савременом свету.⁶⁸

Црква Светог Саве у Паризу, при којој се налази седиште епархије српске православне цркве за Француску и западну Европу, посебно свечано обележава своју храмовну славу. На световном нивоу, у Српском културном центру у Паризу организују се *Дани светосавља*, који почињу пред Савиндан и обухватају петодневни културни програм различитог садржаја: концерти, музичке радионице, ликовне изложбе итд. Савез Срба Француске и париско удружења *Балкан омнибус* организује Светосавски бал, који подразумева пловидбу Сеном.⁶⁹

Закључак

Празновање Светог Саве код Срба током векова доживело је различите трансформације у складу са историјским, друштвеним, политичким и културним околностима и променама како у Србији, тако и на глобалном плану. Још за живота вољен и поштован, Свети Сава је у народном предању вековима живео као просветитељ и заштитник српског рода. Замишљан као *божански путник*, био је сапутник Србима кроз многе векове бурне историје. Исељеници су неговали култ Светог Саве у дијаспори подижући многе храмове и организујући црквено-школске општине са његовим именом.

Од 19. века, поред црквене прославе, све већу популарност добијају световне забаве у част овог светитеља, као патрона просвете. Велике друштвено-политичке промене након Другог светског рата како у матичној земљи, тако и у земљама које су ушле у састав тзв. *источног блока*, вишеструко су утицале на живот српских заједница у њима. Долази до одвајања црквене од грађанске прославе, тј. до редукције или потпуног укидање ове друге. Међутим, до дисконтинуитета у празновању није дошло само у државама са комунистичким режимом. Пример за то је ситуација у Грчкој, званично православној земљи, у којој је због склопа историјских и политичких околности током друге половине 20. века код Срба дошло до прекида у прослави Савиндана.

До поновног оживљавања световног празновања у овим земљама долази од деведесетих година 20. века, са новим друштвеним променама и слободнијим изражавањем националног и верског идентитета. Са друге стране, у западноевропским, а посебно у прекоморским земљама постојао је континуитет у обележавању Савиндана у јавној сфери.

Током последњих година у западноевропским земљама поводом Савиндана се организују вишедневне садржајно разноврсне културне манифестације. Тако се, кроз празновање Светог Саве, преко свештенства и представника културног, а у неким случајевима и политичког живота који по позиву долазе и учествују у прослави, успоставља духовна спона не само са историјском прошлошћу већ и са садашњом Србијом. Савремено музичко стваралаштво, позоришни играци, поезија и дела ликовне уметности дају прослави Савиндана посебан тон и уједно потврђују да су личност и дело Светог Саве и данас непресушни извор инспирације.

68 Управа за сарадњу с дијаспором и Србима у региону 2017; Job Status 2018.

69 Радио-телевизија Србије 2018б.

Литература

- Αναστασιάδου, Μερóπη (2008): *Θεσσαλονίκη 1830/1912. Μία μητρόπολη την εποχή των οθωμανικών μεταρρυθμίσεων*. Αθήνα: Εστία.
- Бандић, Душан (1991): *Народна религија Срба у 100 појмова*. Београд: Нолит.
- Благојевић, Гордана (2005): *Срби у Калифорнији. Обредно-религијска пракса и етницитет верника српских православних парохија у Калифорнији*, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Благојевић, Гордана (2007а): „Српске школе и настава српског језика у Грчкој у 20. веку“. *Гласник Етнографског института САНУ*, књ. LV, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Благојевић, Гордана (2007б): *Срби у Грчкој у 20. веку: трансформација идентитета*. Докторска дисертација. Библиотека Филозофског факултета Универзитета у Београду.
- Благојевић, Гордана (2012): *Срби у Солуну у првој половини 20. века. О религијској припадности и етничком идентитету*. Београд: System Intelligence Products, Етнографски институт САНУ.
- Веселиновић, Рајко (1977): „Светосавски токови духовног живота у српској дијаспори“. *Свети Сава. Споменница поводом осамстогодишњице рођења 1175-1975*. Београд: Свети Архијерејски синод Српске православне цркве.
- Вукановић, Татомир (2001): *Енциклопедија народног живота, обичаја и веровања у Срба на Косову и Метохији VI век – почетак XX века*. Београд: Војноиздавачки завод, VERZALpress.
- Гречић, Владимир (1990): *Сеобе Срба некад и сад*. Београд: Институт за међународну политику и привреду и Матица Срба и исељеника Србије.
- Дрљача, Душан, Прелић, Младена(2005): „Искусва Етнографског института у проучавању Срба у окружењу“. *Положај и идентитет српске мањине у југоисточној и централној Европи*. Београд: Одељење друштвених наука САНУ.
- Иванић, Иван (1906): *Маћедонија и Маћедонци, путописне белешке*. Београд: Савић и комп.
- Ивани, Иван (1908): *Маћедонија и Маћедонци, опис земље и народа II*, Нови Сад: „Натошевић“
- Ивановић Баришић, Милина (2007): *Календарски празници и обичаји у подавалским селима*. Београд: Етнографски институт САНУ.
- Job Status (2018): „Svetosavska nedelja u Veću 2018“. Pristupljeno 3. februara 2018. <http://jobsstatus.com/svetosavska-nedelja-u-vecu/>
- Калезић, Димитрије (1977): „Свети Сава као књижевник“. *Свети Сава. Споменница поводом осамстогодишњице рођења 1175-1975*. Београд: Свети Архијерејски синод Српске православне цркве.
- Калезић, Димитрије (1995): „Свети Сава за живота и по смрти“. *Свети Сава*. Београд: Народно дело.
- Ковачек, Божидар (1997): *Текелијанумске историје XIX века*. Нови Сад: Матица српска.
- Лукић-Крстановић, Мирослава (1992): *Срби у Канади - живот и симболи идентитета*, Београд: Етнографски институт САНУ.
- Љубинковић, Ненад (1991): „Растко Немањић – Свети Сава“. *Расковник* 63-66, Београд
- Милићевић, Милан Ђ. (1894): *Живот Срба сељака*. Београд: Државна штампарија краљевине Србије.

Милошевић-Ђорђевић, Нада (1987): „Народна предања о Светом Сави и српска средњовековна писана реч“. *Милешева у историји српског народа*. Београд: Посебна издања САНУ.

Недељковић, Миле (1990): „Савина недеља“. *Годишњи обичаји у Срба*. Београд: Вук Караџић.

Павловић, Мирјана (1990): *Срби у Чикагу. Проблем етничког идентитета*. Београд: Етнографски институт САНУ.

Павловић, Мирјана (1997): „Религијска и етничка припадност“. *Гласник Етнографског института САНУ* књ. XLVI. Београд: Етнографски институт САНУ.

Петровић, Петар Ж. (1948): „Живот и обичаји народни у Грузи“. *Српски етнографски зборник*, књ. 58. Београд: САНУ.

Петровић Петар Ж. (1998): „Свети Сава“. *Српски митолошки речник*. (ур.) Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић. Београд: Етнографски институт САНУ, Интерпринт.

Петровић Петар Ж. (1998): „Савица“. *Српски митолошки речник*. (ур.) Шпиро Кулишић, Петар Ж. Петровић, Никола Пантелић. Београд: Етнографски институт САНУ, Интерпринт.

Прелић, Младена (1995): *Срби у селу Ловри у Мађарској током XX века*, Будимпешта: Издан.

Прелић, Младена (2008): *(Н)и овде (н)и тамо: етнички идентитет Срба у Мађарској на крају XX века*. Београд: Етнографски институт САНУ.

Прелић, Младена (1998): „Обнова светосавских прослава код Срба у Будимпешти“, *Гласник Етнографског института САНУ*, књ. XLVII. Београд: Етнографски институт САНУ.

Раденковић, Љубинко (2001): „Свети Сава у народном предању“. *Култ светих на Балкану*. Крагујевац: Лицеум 5.

Радио-телевизија Србије (2018а): „Савиндан се слави широм света“. Приступљено 10. фебруара 2018.

<http://www.rts.rs/page/rts/sr/Dijaspورا/story/1518/vesti/1501393/savindan-se-slavi-sirom-sveta.html>

Радио-телевизија Србије (2018б): „Повратна карта: Савиндан у Паризу“. Приступљено 28. фебруара 2018.

<http://www.rts.rs/page/tv/sr/story/22/rts-svet/3040085/.html>

Serbian Orthodox Church Metropolitanate of Australia and New Zealand (2018): „Metropolitanate monasteries“. Приступљено 2. фебруара 2018.

<http://soc.org.au/en/>

Српска православна црква Свети Тома (2018): „Величанствена прослава у јединој српској светињи на афричком континенту“. Приступљено 11. јануара 2018.

<http://www.svetitoma.org/108/Velicanstvena/>

Стефановић, Димитрије (1992): „О музичком идентитету Срба у расејању“. *Catena Mundi I*. Београд: Catena Mundi.

Танеска, Љиљана (1998): „Свети Сава у српским школама“. *Свети Сава у српским школама*. Београд: Педагошки музеј.

Тодоровић, Ивица (2015а): „Базични митски и ритуални обрасци Срба у контексту нових проучавања идентитета и одговарајућих промена“. *Етно-културолошки зборник* књ. XIX, Сврљиг.

Тодоровић, Ивица (2015б): *Српска тајна – експериментална разматрања специфичних структурних и семантичких образаца од изузетног значаја у српском етнокултурном контексту*. Београд: Невен и Етнографски институт САНУ.

Управа за сарадњу с дијаспором и Србима у региону (2017): „Савиндан у Бечу“.
Приступљено 8. фебруара 2017.

<http://www.dijaspora.gov.rs/lat/savin-dan-u-becu/>

Ђоровић, Владимир (1927): *Свети Сава у народном предању*. Београд:
Задужбина Радојице Т. Ђурића.

Чајкановић, Веселин (1973): *Мит и религија у Срба*. Београд: Српска књижевна
задруга.

Шкриванић, Гавро (1977): „Име Светога Саве у топономастици српских
земаља“. *Свети Сава. Споменница поводом осамстогодишњице рођења 1175-1975*.
Београд: Свети Архијерејски синод Српске православне цркве.

Gordana Blagojević

**SAINT SAVA'S DAY AS A SYMBOL OF NATIONAL
AND RELIGIOUS IDENTITY OF SERBS IN DIASPORA**

The role of celebrating Saint Sava as the expression of national and religious identity with Serbs in diaspora is shown in this work. St Sava's Day represents one of the ways to establish communion with the country of ancestors and their history on a spiritual level. Folk stories about St Sava, tradition and his church celebration are a starting point in the research. In the 19th century Serbs in diaspora started civic banquets, balls and formal academies in his honour. Serbs began to celebrate St Sava as an official school feast day in the middle of the 19th century. The work especially deals with the influence of social-political changes during the second half of the 20th century on the celebration of St Sava both in the homeland and some foreign countries which embraced Serbian emigrants. Since the 1990s the celebration of St Sava as a patron of education on an institutional level has been reinstated. This had a positive effect on the celebrations in diaspora, which became even more gala. In some countries events in the honour of St Sava which last several days are organized and they represent a spiritual bridge between the homeland and diaspora.

CHURCH STUDIES

Year **XVII**

Number **16/1**

The Centre of Church Studies
University of Niš, Center for Byzantine-Slavic Studies
International Center for Orthodox Studies
Niš, 2019

Година XVI

Број 16/1

Центар за црквене студије
Универзитет у Нишу, Центар за византијско-словенске студије
Међународни центар за православне студије
Ниш, 2019

ЦРКВЕНЕ СТУДИЈЕ / *CHURCH STUDIES*
ISSN 1820-2446

Издавачи

Центар за црквене студије, Ниш
Универзитет у Нишу, Центар за византијско-словенске студије
Међународни центар за православне студије, Ниш

Редакција:

академик Анатолиј Турилов (Москва), др Жан Клод Ларше (Стразбур),
академик Витомир Митевски (Скопље), др Иван Христов (Софија),
др Ростислав Станков (Софија), др Александар Наумов (Венеција),
др Бранислав Тодић (Београд), др Борис Брајовић (Никшић),
др Слађана Ристић Горгиев (Ниш),
др Владимир Цветковић (Ниш), др Сениша Мишић (Београд),
др Бранко Горгиев (Ниш), др Панос Софоулис (Атина),
др Изабела Лис Вјелгош (Познањ), др Дарко Крстић (Ниш),
др Владимир Алексић (Ниш), др Борис Стојковски (Нови Сад),
др Мажана Кучинска (Познањ), др Кристина Митић (Ниш), секретар,
др Ангелики Деликари (Солун), међународни секретар

Уредник

Др Драгиша Бојовић (Ниш)

Адресе

Центар за црквене студије
18000 Ниш, Обреновићева бр. 20
телефон: 063 847 84 99, e-mail: bodra@ptt.rs

Универзитет у Нишу, Центар за византијско-словенске студије
18000 Ниш, Универзитетски црч бр. 2
e-mail: dragisa.bojovic@filfak.ni.ac.rs

Међународни центар за православне студије
18000 Ниш, Обреновићева бр. 20

Графичко решење назива часописа
Светозар Пајић Дијак

Илустрација на корици
Застава у дечанском Четиљорјевању (последња четвртина XIV века, бр. 6)

Штампа: ПУНТА, Ниш

Тираж: 300 примерака

Илази једном годишње

Електронско издање: www.crkvenestudije-churchstudies.org